

Андрос М. Є.,
старший викладач
кафедри відкритих освітніх систем та ІКТ,
Державний заклад вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»,
м. Київ.

ФЕНОМЕН ЦИФРОВОГО СПРИЙМАННЯ ТА СПРИЙНЯТТЯ ОСВІТНЬОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Актуальність проблеми дослідження. В різні історичні періоди існували певні системи масових комунікацій. В епоху Четвертої технологічної (промислової) революції з'явилися нові інститути з формування суспільної думки. У сучасному суспільстві – телебачення, оскільки має декілька інформаційних рядів (звуковий і відеоряд), електронні засоби масової комунікації шляхом подання інформації через всесвітню мережу Інтернет. Все це сприяє істотним трансформаціям масової свідомості, формуванню певних очікувань, пов'язаних з масовою комунікацією та циркулюючою її каналами інформацією, сприяє глобалізації інформаційних процесів, що призводить до формування нових соціальних стереотипів та установок, зміни форм подання та сприймання інформації.

Освітній процес в цілому в світі, і в Україні зокрема, не залишається в стороні від глобалізованих інформаційних процесів. Проблема полягає в тому, що в мережі Інтернет не створюється жодного знання, але він багаторазово збільшує можливості здійснення комунікацій: численні форми зворотного зв'язку – гостьові книги, форуми, конференції, що дають можливість і викладачу і здобувачу освіти брати участь у виробництві інформаційного продукту і «розмивають» межу між учасниками освітнього процесу. Інтернет не нав'язує інформацію, а тільки пропонує її до добровільного сприйняття; розширює область уподобань людини, її світосприйняття; створює локальні віртуальні співтовариства, альтернативні реальному суспільству. Мережа Інтернет (веб-ресурси, платформи, системи управління навчанням) у поєднанні із використанням персональних комп'ютерів та їх варіантів, мобільних засобів зв'язку, – дозволило створити нову форму освітнього процесу – дистанційне електронне навчання.

Спілкування і навчання використовуючи мережу Інтернет приваблює можливістю конструювати і трансформувати свою віртуальну особистість. З одного боку, Інтернет дає волю ідентифікації: віртуальне ім'я, віртуальне тіло, віртуальний статус, віртуальна психіка, віртуальні звички, віртуальні переваги і віртуальні недоліки, з іншого – втрата/відчуження реального тіла, статусу тощо.

Інтернет стає засобом трансформації особистості як індивідуума, так і особистості як соціокультурного та історичного феномену. Такі атрибути особистості, як стабільна самоідентифікація, індивідуальний стиль виконання соціальних ролей («творча індивідуальність») активними користувачами Інтернет втрачаються, свідомо або не усвідомлено ними формується розмита або мінлива ідентичність. Таким чином, Інтернет стає важливим засобом створення суспільства, в якому інформація і комунікації стають головним чинником зміни різних сфер суспільства, в тому числі освітніх трансформацій, зміни можливостей сприймання та сприйняття освітньої інформації.

Стан розроблення проблеми в науці і практиці. Аналіз особливостей впливу комп'ютерної техніки та інформаційно-комунікаційних (цифрових) технології на суспільство були зроблені у роботах західних дослідників кінця ХХ століття: Деніел Белл (*«постіндустріальне суспільство можна тлумачити як інформаційне»*) Йонезі Масуди (*гуманістична утопія ХХІ ст. – «комп'ютопія»*), Елвін Тоффлер (*«Третя хвиля» в історії цивілізації – постіндустріальна, або «інформаційна ера»*), Мануель Кастельс (*ІКТ призвели до появи нового виду суспільства, яке називається «мережесим»*). На виключну роль інформаційно-комунікаційних технологій у перетворенні сучасного суспільства вказує і Маршал Маклюен, що розглядав інформаційні революції в історичному ракурсі. Із входженням в ужиток електронних засобів масової комунікації книга починає поступатися позиціями телебаченню та комп'ютерам. У постіндустріальному суспільстві все більшого значення набуває тип культури, основним матеріальним носієм текстів якої є не писемність, а «екранність». «Екранна мова» – це часовий потік екранних зображень, що вільно вміщує в себе поведінку й усне мовлення персонажів, анімаційне моделювання, письмові тексти і багато чого іншого [3].

Основна ідея, положення, висновки дослідження. Невід'ємною складовою визначення поняття «інформаційне суспільство» є термін «інформація», який отримав широке розповсюдження у сучасній філософській, економічній і технічній літературі, однак усталеного і вичерпного його визначення не існує. Інформація (лат. informatio – роз'яснення, виклад, поінформованість) – це одне з найбільш загальних понять науки, що означає певні відомості, сукупність даних, знань тощо, відзначається в «Новітньому філософському словнику» [1].

У філософії протягом вже понад трьох десятиліть співіснують два різні підходи, **дві протилежні концепції інформації** – атрибутивна та функціональна.

Атрибутивна концепція трактує інформацію як властивість усіх матеріальних об'єктів, тобто як атрибут матерії, як відображення різноманітності в будь-яких об'єктах і процесах як у живій, так і в неживій природі.

Функціональна концепція, навпаки, пов'язує інформацію лише з функціонуванням самоорганізуючих систем. Тобто, інформація виникає тільки

тоді, коли з'являється суб'єкт, який володіє можливістю цілеспрямованої поведінки, цілеспрямованих дій.

У концепції інформаційного суспільства **інформація** розуміється насамперед як інформаційний ресурс, як цінні відомості, які можна накопичувати, зберігати та використовувати в процесі життєдіяльності людини. Поняття «**інформація**» тісно пов'язане з поняттям «**знання**», але не тотожне йому. *Інформація* – це відчужене знання (у вигляді статті, книги, винаходу, товару або навіть послуги), з іншого боку – *інформація може стати знанням, коли вона засвоєна індивідом* [2].

Що має людство на сьогоднішній день в контексті розвитку інформаційного суспільства і суспільства знань? Насамперед, – це вплив на розвиток людини впродовж всього життя, нові освітні можливості, що супроводжують всю активну життєдіяльність кожної людини. Додатковим поштовхом для його розвитку на початку 2020 року стало поширення коронавірусу (спричиненого вірусом COVID-19), що в свою чергу, поставило всесвітній освітній процес перед вибором – або перечекати певний період і використовувати згодом усталені традиції та типи засвоєння знання і передавання освітньої інформації, або, використовуючи новітні технології дистанційного навчання, – знайти спосіб зробити освітній процес безперервним не лише для певного етапу розвитку людини, а й протягом усього життя.

Вже зараз можна зробити деякі висновки із ситуації, коли застосування технологій дистанційного навчання стало вимушеним кроком. В першу чергу, для країн західного світу, настала можливість повернутись до традиційних форм та методів освітнього процесу. Освітні системи всього світу переконались у певних перевагах застосування технологій дистанційного навчання і вже напрацювали декілька десятків технологій «змішаного» навчання, в якому в різних пропорціях присутні всі апробовані технології (в першу чергу – дистанційного та проектного навчання).

Що, на нашу думку, змінилося в способах сприйняття освітньої інформації? Яким чином людина сприймає інформацію, використовуючи технології дистанційного навчання?

Насамперед, визначимо поняття **Сприймання** (перцепція, від лат. *perceptio*) – чуттєве осягнення предметів та явищ дійсності в сукупності притаманних їм властивостей та особливостей при безпосередній їх дії на органи чуття [1]. Існує думка, що *Сприймання стосується скоріше когнітивних процесів, Сприйняття є їх результатом.*

Сприймання інформації – це знайомство людини з предметами, об'єктами і людьми, які оточують. Інформація сприймається людьми за допомогою п'яти органів чуття: зору, дотику, нюху, слуху і смаку. Ми чуємо музику, пробуємо їжу, дивимося фільми, тиснемо один одному руку. Візуальна інформація сприймається

за допомогою зору. Завдяки очам до мозку людини надходять різні зорові образи, які потім там обробляються. Слух необхідний для сприймання інформації, що надходить через певні звуки (мови, шумів, музики, сигналів). Органи дотику відповідальні за можливість сприйняття тактильної інформації. Рецептори, розташовані на шкірі, дозволяють оцінити температуру досліджуваного об'єкта, тип його поверхні, форму. Смакова інформація надходить у мозок від рецепторів на язичку і перетворюється в сигнал, за яким людина розуміє, який це продукт: кислий, солодкий, гіркий або солоний. Нюх також допомагає нам у пізнанні навколишнього світу, дозволяючи розрізнити та ідентифікувати всілякі запахи. Головну роль у сприйнятті інформації відіграє зір. На нього припадає близько 90% отриманих знань.

Завдяки нашим органам чуття, ми аналізуємо отримані відомості, маємо уявлення про них. Крім цього, ми спираємося на минулий особистісний досвід і знання, які вже у нас є. Збираючи все це в одне ціле, ми отримуємо повний спектр інформації про який-небудь предмет або людину.

Психотип людини залежить від того, як вона сприймає навколишній світ, і який канал сприймання інформації при цьому є основним. **Існують 4 типи сприймання інформації (Ніл Флемінг):**

- за допомогою зору – провідний візуальний канал;
- за допомогою слуху – провідний аудіоканал;
- за допомогою обмацування предметів – провідний тілесно-чутливий канал (кінестетичний);
- за допомогою логічних міркувань – провідний логічний канал (дискретний).

Методи сприйняття інформації базуються на процесах, що пов'язані з психікою людини: **мислення** – коли людина з чимось знайомиться, вона згадує те, що вже знає; **комунікація** – коли людина може назвати що-небудь; **емоції** – на різні явища людина реагує по-різному; **воля** – людина може організувати сприйняття.

При однаковому поданні інформаційного матеріалу одна частина здобувачів освіти встигає на умовну оцінку «відмінно», інші – відстають. Це відбувається не тому, що хтось розумніший чи має проблеми з мисленням, а тому, що інформацію потрібно подавати різними способами і види завдань повинні бути різними. Наприклад, якщо педагог подає інформацію винятково на класній дошці під час класно-урочної взаємодії, то встигати будуть тільки візуали, інші ж можуть відставати так чи інакше.

Під час процесу застосування технологій дистанційного навчання з використанням різних технологічних засобів (електронних девайсів та гаджетів) мережевих (веб)-ресурсів та технологій (синхронне онлайн навчання, асинхронне), – процес сприймання (процесуальна характеристика) інформації звужується до

зору і слуху (що, можливо, і можна назвати в даному випадку **цифровим сприйманням**). Ми не можемо відчутти на дотик предмет, що розглядаємо, не відчуваємо його запаху та смаку. Хоча сучасні електронні системи навчання (тренажери з віртуальною, доповненою реальністю та смаковими та чуттєвими ілюзіями) можуть імітувати фізично притаманні людині засоби сприймання, здебільшого, якщо застосовувати технології дистанційного навчання для недосвідченого (з точки зору віку) здобувача освіти, переважаючим типом сприйняття інформації буде виступати візуально-аудіальний (**цифрове сприйняття**). Таким чином, розвиток інших каналів сприйняття інформації, якщо і буде відбуватись, то значно в спотвореному вигляді. Якщо дитина, наприклад, ніколи не бачила океан, то сприйняти візуально та аудіально даний об'єкт вона зможе, проте буде відсутнім запах та смак води, неможливо буде відчутти тактильно «мокрість», – формування сприйняття комплексної картини образу саме «ОКЕАН» **не відбудеться**.

Що стосується досвідченої людини, яка вже має сформовані навички та вміння сприйняття оточуючої дійсності, можна привести приклад нашої реальності. Війна, що відбувається на теренах України, мала певний час назву гібридної – це поєднання конвенційної складової та віртуальної, інформаційної. На певному етапі війна набрала форму класичної, повномасштабної конвенційної, але елементи інформаційної нікуди не поділися. Світосприйняття людини, яка реально пережила бомбардування та відчуття страху від можливої смерті зараз і тепер, бачила і чула звуки вибухів, тактильно пережила, наприклад, поранення, буде кардинально відрізнятись від тієї людини, яка дану інформацію бачила і чула віртуально, отримала сучасними засобами передачі інформації. Відповідно, і реальний досвід засвоєння (сприйняття інформації як результат сприймання) буде різним.

Основні результати та їх практичне значення.

Освітня траєкторія розвитку людини в сучасних умовах інформаційного суспільства йде шляхом абсолютизації через підміну понять «процес» (сприймання) та «результат» (сприйняття) інформації. З великою обережністю треба ставитись до використання технологій виключно дистанційного (електронного) навчання як процесу сприймання інформації, що можуть призвести до викривлення реального світосприйняття вже як результату навчання. З одного боку, застосування технологій дистанційного навчання – це прогрес та розвиток, з іншого – нівелювання саме людськості у розвитку людини, неможливість людини стати саме Людиною із своїми надбаннями, досвідом та усвідомленістю переваг тих чи інших характеристик світу, що оточує. Інформація втратила своє тіло, тобто вона була концептуалізована як сутність, відділена від матеріальних форм, що є її носіями.

У зв'язку із вищевикладеним, найоптимальнішим варіантом розвитку освітнього простору вважається сьогодні застосування змішаної форми навчання з використанням технологій дистанційного навчання.

Література:

1. Андрос Є.І. Світосприймання / Філософський енциклопедичний словник: енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. С. 607.
2. Штанько В.І., Бордюгова Т.Г. Інформаційне суспільство: соціально-філософські проблеми становлення: Навч. посібник. Харків: ХНУРЕ, 2012. 172 С.
3. Як ми стали постлюдством. Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці. Київ: Ніка-Центр, 2013. 426 С.

Антошук С. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри відкритих освітніх систем та ІКТ,
Державний заклад вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»,
м. Київ.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВІДКРИТОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Більше ніж рік тому, під час Всеукраїнського форуму «Україна 30. Освіта і наука», презентуючи Проект Стратегії цифрової трансформації освіти і науки, заступник Міністра освіти і науки України з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації, Артур Селецький, виокремив три основні цілі, на які вона спрямована: створення цифрового освітнього середовища, цифрові компетентності та сучасний зміст освіти. Докорінні цифрові зміни передбачені концепцією дозволять створити єдину освітню екосистему. Також він наголосив, що «Пандемія, яка ще триває, підштовхує нас до того, щоб ми застосовували в навчанні все більше цифрових технологій...» [1]. Сьогодні окрім пандемії та карантинних обмежень з'явилися нові виклики, спричинені воєнними діями на території нашої держави та тимчасовою окупацією окремих її частин. А отже, необхідність цифрової трансформації освіти і науки стала ще більш актуальною та невідкладною.